

LA CONSOLIDACIÓ:
LA REVISTA "CATALUNYA

La revista "Catalunya" (1) és considerada per molts observadors com a una de les més importants del seu temps (2). Ja en el moment de l'aparició té bona acollida. Quasi tota la premsa amb afinitats catalanistes se'n fa ressò i sovint n'incorporen els índexs dels diversos números o recalquen el bon balanç dels primers mesos (3). Ernest Moliné i Brasés hi dedica tot un article a "La Renaixensa" amb lloances una mica estereotipades:

"Modestament y decidida va fent sa via aquesta simpàtica publicació catalana, que resulta un hermós portantveu de l'element intel·lectual ple d'ardor juvenívol y de fe en la virtualitat y potència de Catalunya. Sa bona fe (desinterès, bon efecte) està a l'altura d'aquella fe y per això un s'hi troba a pler fullejant sas planas, en las que alternan treballs sociològichs ab articles literaris, exelents poesias y justas apreciacions críticas" (4).

I el mateix Maragall, en carta a Pijoan, reconeix que "hi

ha una serietat i una bona orientació, en aquesta revista, que la fa estimable, i sobretot... que no n'hi ha d'altra de més pes" (5).

Poc temps després de la seva desaparició ja se la considera modèlica. Des de les pàgines d'"El Poble Català", Manuel de Montoliu la inclou entre la premsa més influent, a un nivell equiparable al de "L'Avenç" i "Catalònia" (6). I López-Picó l'aparella en importància, des d'un punt de vista ja pròpiament noucentista, a "Empori" o al Glosari d'Ors a l'hora d'entendre la introducció d'una nova concepció de la poesia (7). També hi ha qui matisa la valoració (8). Ja a l'època, els redactors de "Joventut" la reben amb reticència. Coincidint amb la data d'aparició dels primers números, Lluís Via llança un article amb atacs contra una nova publicació. No l'anomena, però les al·lusions són clares. Ja només pel fet de remarcar que algunes vacil·lacions de certa informació són conseqüència de la intervenció d'"aquell jove que va matar a n'en Maeterlinck" (9).

Tot i la reivindicació de Montoliu i López-Picó a pocs anys de distància, el fet cert és que la revista queda força oblidada durant un llarg període de temps (10). Darrerament, els moderns treballs d'història literària del període l'han revalorada. No es pot dubtar que es troba situada en un punt cronològicament clau, per la qual cosa el seu estudi és fonamental per conèixer els orígens del Noucentisme. Els especialistes han llançat diverses hipòtesis sobre el paper que cal atorgar-li. Tradicionalment s'ha tendit a considerar-la com a revista eclèctica i de transició entre Modernisme i Noucentisme (11), i això fa que pugui explicar-se de moltes maneres la relació que s'estableix amb els dos moviments. Hi ha opinions per a tots els gustos. Des de qui relaciona el

projecte amb el Modernisme (12), fins a aquells que -més encertadament- decanten la balança cap a l'altra banda i saben trobar-hi les línies fonamentals del Noucentisme (13). El fet cert és que "Catalunya" és una revista perfectament orientada que, amb el Modernisme com a punt de partida, introdueix unes propostes concretes no gaire diferents a les del Noucentisme. Precisament per això esdevé fonamental per entendre la gestació del nou moviment (14).

Cinc raons, estretament relacionades amb els trets definidors del grup durant el temps de durada de la publicació, resumeixen per què "Catalunya" ocupa un lloc decisiu per a l'anàlisi del procés evolutiu de Carner i la seva gent vers el Noucentisme. En primer lloc, perquè és on s'il·lustra millor el funcionament de l'equip i la seva incidència en el panorama intel·lectual. Concretament pel que fa a la independència respecte a altres institucions o associacions que prefigurin el marc d'actuació. En aquest sentit es pot parlar de revista de grup, de plataforma pròpia, cosa que no ha succeït fins ara. I tenint en compte la incidència directa de Carner en l'empresa, es pot considerar la primera revista "carneriana". És una època, no ho oblidem, en què la premsa encara és la principal tribuna per a la divulgació cultural i per a la influència en la vida intel·lectual (15).

En segon lloc, perquè és representativa d'una etapa realment bel·licosa a l'hora de lluitar per la consolidació d'unes idees pròpies. Per això és polèmica i crítica, cosa que no succeeix, almenys en els mateixos termes, en les publicacions posteriors a 1906.

En tercer lloc, perquè el fet de perllongar la seva

durada precisament des de 1903 fins a 1905 la situa en un context cronològicament ideal per a l'anàlisi dels dos estadis fonamentals de l'evolució: la concreció d'una estètica durant 1903 i 1904, amb idees gens vacil·lants; i la clarificació ideològica des de finals de 1904 i durant 1905 d'acord amb els postulats de la Lliga Regionalista, amb la consegüent repercussió sobre la formulació estètica prèvia.

En quart lloc, perquè propugna un model de publicació literària fins llavors poc difós que, gràcies al nombre de pàgines i a la periodicitat quinzenal, permet estar al dia de l'actualitat i al mateix temps incloure treballs extensos o obres senceres. És allò que el propi Carner anomena la "*revista-llibre*" o la "*revista fascicle*" (16), i que ja havia intentat portar a terme en la fracassada reestructuració de "*Montserrat*" (17).

I per últim, perquè no és representativa de cap transició entre el Modernisme i el Noucentisme en el sentit de la barreja indiscriminada i poc precisa de trets característics d'ambdós moviments, sinó que està configurant una determinada concepció de la literatura i de la cultura a través de la selecció d'entre allò que la tradició ofereix -especialment la modernista-, que al final acaba responent a les necessitats de la classe dominant. A nivell estètic no té sentit parlar de transició perquè el corpus teòric ja està definit. Si hi ha eclecticisme no és per vacil·lació sinó perquè és inherent a la selecció exigida. Quant a la ideologia, la transició, en tot cas, no és entre un moviment i l'altre sinó entre Torras i Bages i Prat de la Riba, amb una actitud innovadora difícil d'entendre sense les aportacions del Modernisme.

LES TRES ETAPES

Durant els tres anys de durada, "Catalunya" sofreix dues reestructuracions, cosa que configura tres etapes que externament donen models de revista diferents. La primera abraça els vint-i-quatre números de 1903, la segona els dotze de 1904 i la tercera els deu dels cinc primers mesos de 1905. En total són quaranta-sis números (18).

El 1903 la periodicitat és quinzenal i totalment regular des de començaments de gener (19). D'entrada s'hi incorporen unes seccions fixes que només s'alteren en ocasions comptades: Música o Música catalana, signades per "Remigi Simon y Brunet" o "Ricard Montaner"; Actualitats, anònima però atribuïble quasi sempre a Carner; Premsa, recull de textos dispersos d'altres publicacions; i Llibres, comentaris de novetats editorials, a vegades signats amb les inicials dels redactors però generalment anònims. No són habituals encara els números dedicats a un tema concret. Només n'hi ha un parell: el nou, consagrat als Jocs Florals de Barcelona d'aquell any; i el deu, homenatge a la memòria d'Anicet de Pagès i de Puig (20). Ells mateixos, després de tres mesos de funcionament fan balanç dels resultats obtinguts. Afirment que l'acollida és extraordinària i que per això es vol potenciar més la part artística amb un augment del nombre de dibuixants col.laboradors, cosa que no s'acompleix (21). La realitat, segons confessa Vallès, és que l'empresa funciona, amb escassetat de recursos i modèstia de mitjans, tot i el mecenatge (22).

En el número vint-i-quatre, l'últim de 1903, es parla de reestructuració i s'adjunta un prospecte informatiu. Varia la periodicitat i els membres de la redacció

es comprometen a no abusar tant dels pseudònims. S'inicia així la segona etapa, durant la qual es distingeixen dos moments diferents: el primer semestre, en què es publica un número cada mes; i el segon, en què els números són dobles i bimensuals (23). Ara tots són monogràfics:

*nº25, gener 1904 ⇒ "*Del camp y la montanya*"

*nº26, febrer 1904 ⇒ "*Folklore*"

*nº27, març 1904 ⇒ "*De bellesa i amor*"

*nº28, abril 1904 ⇒ "*Poetes joves als Jochs Florals*"

*nº29, maig 1904 ⇒ "*Romàntichs*"

*nº30, juny 1904 ⇒ "*Romàntichs*"

*nº31-32, juliol-agost 1904 ⇒ "*Art. Conferències y discursos del Dr. D. Joseph Torras y Bages, avuy Eccm. Sr. Bisbe de Vich*"

*nº33-34, setembre-octubre 1904 ⇒ "*Jochs Florals de Palma Jochs Florals de Moyà*"

*nº35-36, novembre-desembre 1904 ⇒ "*Neus y fajols d'Olot*" (24)

Els continguts de les seccions fixes queden recollits en una de sola, titulada Informació.

El model és un altre. El caràcter monogràfic obliga a un tractament diferent del material i el resultat és una revista més pensada i homogènia però que perd bona part del to de polèmica viva que tenia. El retorn el 1905 a la idea originària fa pensar que l'experiència no és prou reeixida. La nova concepció obliga a treballar amb previsió i, en canvi, a la pràctica, l'elaboració és força precipitada (25). La revista surt al mercat amb retard, a vegades considerable. Aquest fet provoca situacions curioses, com la del número d'abril, dedicat als Jocs Florals de Barcelona i, teòricament, publicat abans del primer diumenge de maig, que és quan se celebren (26). L'únic lloc on es manté l'actualitat i el to de polèmica viva és la secció d'Informació. Fins i tot els

redactors la valoren com a espai diferent en el qual el retard és injustificable (27).

La conseqüència d'aquest problema de funcionament i de la crisi que comporta és el canvi de periodicitat. A partir del segon semestre la revista és -a la pràctica- bimensual, tot i que en teoria es camufla sota l'aparença de números dobles. No és una reestructuració sinó una simple adaptació per tal de resoldre les dificultats existents. L'única compensació és que els volums augmenten la paginació.

En l'últim número de 1904 es fa balanç i s'anuncia l'entrada en un tercer període:

"CATALUNYA torna a ésser quinzenal. Bé.ns plauria continuar publicant-la mensualment; els resultats de l'ensaig de 1904 han sigut prou encoratjadors y han sentat un precedent importantíssim en la vida de les lletres catalanes. La Poesia, el Folklore, la Estètica, el teatre, la Novela, el Conte han florit en les planes de CATALUNYA ab insòlita abundància y esquisida sentor. Cada número de CATALUNYA ha merescut forsa llohances de la crítica y aculliment entussiasta per part del públich. Mes la publicació mensual de CATALUNYA ofereix dos grans obstacles. En primer lloch, per la meteixa abundor y unitat de matèries de cada número, se dificulta la puntualitat en l'aparició, y encara que.ns constan l'amistat y la fidelitat de nostres subscriptors, no era honrat prevaldre'ns de qualitats agenes per autorisar nostra mancansa. Y, además, sortint CATALUNYA de tart en tart quedava impossibilitada de ostentar en les seves planes la viva, contínua y variada controversia que tant renom li dongué el primer any, y qu.avuy se fa més necessària que may, dats els desordres y les confusions que s'han fet senyors de totes les esferes de la nostra terra. Hem cregut qu.en temps de discussió y batalla era dever nostre acudir-hi ab banderes desplegadas, y sacrificar desitjos d'esclusiu estudi, y de

repòs y allunyament de tot brugit, per lo qu'en aqueixos desitjos pogués haver-hi d'inconscient egoisme (...)" (28).

Són els arguments de què es valen per justificar el tomb enrera vers el model de 1903. Els interessa especialment el retorn al to de polèmica i de controvèrsia directa en un moment en què el procés d'evolució del grup entra en una nova etapa (29). D'acord amb aquesta voluntat, la secció d'Informació torna a anomenar-se Actualitats, malgrat que no varia de contingut. En cada número s'inclou un gravat que teòricament hauria de ser d'algun dels dibuixants que col.laboren en el projecte. S'abandona la idea dels temes monogràfics, però hi ha alguns volums dedicats parcialment a qüestions determinades. Una part del quaranta-cinc es destina a homenatjar Rossend Serra i Pagès, col.laborador de la revista i secretari del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona d'aquell any. També hi ha una part del quaranta-quatre (amb coses esparses en el quaranta-cinc i el quaranta-sis) dedicada al Quixot de Cervantes amb motiu del tres-cents aniversari de la seva publicació. Cal esmentar també una secció, gairebé fixa, d'una importància cabdal: les Converses de n'Olaguer Recó de Josep Carner.

Igualment s'observa el pas per diverses etapes pel que fa a les il.lustracions i a la part decorativa. El març de 1903 es nomena Jaume Llongueras com a director artístic. A principis de 1904 encara consta com a tal i, de fet, exerceix com a un membre més de la redacció (30). La seva tasca és minsa. Es redueix a la selecció de les il.lustracions -algunes de les quals són pròpies- i al disseny de la coberta de 1904, que no és especialment rellevant. I encara sotmesa als desitjos de Carner, que en algun moment s'ocupa personalment del tema (31). L'existència del càrrec només queda justificada en els

primers números, que és quan s'adverteix una mínima activitat en aquest terreny. Diversos textos es complementen amb il·lustracions, per la qual cosa es compta amb la col·laboració de Manuel Duran, Francesc Galí, Celestí Devesa, Eugeni Ors (que signa com a "Octavi de Romeu"), Antoni Muntanyola (amb el pseudònim d'"Amyc"), Rafael Masó, Alexandre de Riquer, Magí Sandiumenge i el propi Llongueras.

Hi ha uns mínims trets que fan pensar en una certa cura durant els primers temps a l'hora de la complementació gràfica: ex-libris com a signatura d'alguns articles, decoració de les majúscules inicials, dibuixos a mitja pàgina o a pàgina sencera, algunes fotografies, etc. Ho confirma la nota sobre el tema a la secció d'Actualitats de la segona quinzena de març, en la qual, en el to irònic característic, s'informa de l'augment del nombre de dibuixants i es fa públic el nomenament de Llongueras:

"ALS SENYORS QUE VOLEN NINOTS. En vista de l'èxit extraordinari de CATALUNYA, la Junta de Redacció ha acordat donar la major importància possible a la part artística. Per lo tant, s'ha augmentat considerablement la llista de dibuixants col·laboradors, y s'ha nomenat director artístic a l'expertíssim y llorejat Mestre Jaume Llongueras. Quedem donchs en que hi haurà sants, oh reste abominable e insidiós de las tenebras clericals!, última bombolla de la pla!, últim grilló de las cadenas que ni tant sols duhem soguilla!" (32)

En realitat aquesta hipotètica potenciació és més fictícia que altra cosa. Al contrari, l'interès sembla dissipar-se a finals de maig. Comença aquí una nova etapa, que abraça la resta de 1903 i tot el 1904, durant la qual l'obra gràfica pràcticament desapareix. Gairebé no hi ha il·lustracions i les poques que es mantenen són simples clixés o sanefes que es van repetint, que serveixen únicament per omplir buits tipogràfics i que no tenen

relació amb el text que acompanyen. Generalment són anònims o se n'aprofiten alguns dels que ja havien aparegut fins al maig. Només hi ha alguna cosa escadussera destacable: un dibuix de Joan Rosselló, un ex-libris de Jaume Llongueras i una fotografia de la Reina de la Festa del certamen d'Olot. La funció del director artístic -enlloc no consta que el càrrec se suprimeixi- es limita al disseny de la portada.

Amb la reestructuració cara a 1905 la qüestió artística també sofreix canvis. S'inaugura una tercera etapa en la qual està prevista la reproducció d'un gravat en cada número, una portada a tres tintes dissenyada per Antoni Muntanyola i la col.laboració de Josep Llimona, Joan Llimona, Lluís Graner, Joaquim Vancells, Francesc Galí, Adrià Gual, Iu Pascual i el propi Muntanyola (33). No es menciona cap responsable, però tot fa pensar que qui n'exerceix les funcions és Antoni Muntanyola que, a més de dibuixar la portada -més treballada que la de Llongueras-, és l'únic que consta en la llista de redactors que ofereix el mateix número. Tampoc ara, però, les expectatives no s'acompleixen. Tot queda reduït als gravats esmentats (en els dos últims números ni això) i només un d'ells va signat: la il.lustració de Joan Llimona a un poema de Joan Alcover en el número trenta-set. Cal tenir en compte que pràcticament tots els il.lustradors estan vinculats al Cercle Artístic de Sant Lluç, entitat propera als interessos del grup de Carner (34), en els locals de la qual es reuneix durant 1905 el consell de redacció (35). En general les il.lustracions reproduïdes s'apropen als tòpics externs del decorativisme. Especialment, les de Muntanyola.

CARNER, DIRECTOR

A la vista de les informacions facilitades per la pròpia revista, es podria posar en dubte que Carner en sigui sempre el director (36). El juny de 1903 se li confereix la categoria de redactor en cap, cosa que el distingeix de "lo director y ls redactors de CATALUNYA [que] saludan de tot cor a son volgut company, al qui esperan ab los brassos oberts" (37). La duplicitat pot explicar-se per l'existència en aquests primers mesos d'una direcció honorífica que per força ha de recaure en Jaume Figueras, el finançador del projecte. No és, però, més que una qüestió terminològica i Carner és qui porta la veu cantant.

Les suposicions augmenten amb la carta que s'insereix a finals de setembre de 1903 a la secció d'Actualitats:

"Excelents companys de CATALUNYA:

La part que he pres fins ara en aqueixa revista peca per dos punts principalment: per la indulgència y per la precipitació. L'indulgència és invencible en mi, y conseqüència de la meua ignorància, que no m' permet ser exigent ab ningú; la precipitació hauria d'ésser cada vegada més gran. Una forta acumulació de quefers m'obliga a abandonar-vos. A tots remercio. A vosaltres, y als distingits col·laboradors, y als subscriptors pacients, de tots els quals me confesso deutor y m' declaro humil servent. JOSEPH CARNER (38).

Segons aquesta nota deixaria fins i tot de ser redactor. Una anàlisi minuciosa, però, permet assegurar que la decisió és poc madurada o respon a alguna estratègia desconeguda. Només un mes després -el cinc de novembre- escriu a Rafael Masó i li demana material per publicar. En un to ("porta'm originals pel «Catalunya»") que posa

en evidència la seva responsabilitat en la gestió. Noves informacions de la revista així ho confirmen: el trenta d'octubre se'l compta entre els components de la redacció que no han assistit a un concert celebrat el dia vint-i-u (39), el quinze de novembre se'l qualifica com a "*nostre company*" (40) i el quinze de desembre se'l torna a esmentar explícitament com a director (41), sense cap indicació prèvia que notifiqui la reincorporació al càrrec. D'altra banda, no varien ni el model de revista ni el to de les notes anònimes. En definitiva, el temps que resta allunyat de les funcions directives és inapreciable. Potser gens i, com a màxim, un mes.

Des de desembre de 1903, no hi ha cap altra referència al càrrec. En la presentació de finals de 1904 del que serà "*Catalunya*" durant l'any següent s'ofereix el llistat dels components de la redacció, amb Carner inclòs i sense destacar cap nom concret. Malgrat tot, hi ha suficients indicis com per creure que continua dirigint-la: se'l reconeix darrera de la majoria dels textos anònims, es fa constantment propaganda de les seves obres publicades (42), es dirigeixen a ell totes les rèpliques o agraïments (43) i és qui fa les gestions a l'hora d'encarregar articles compromesos (44). És especialment significatiu que sigui ell, a més, qui redacti la nota de comiat del darrer número (45). No tan sols exerceix de director, sinó que el seu paper és suficientment decisiu com perquè, ja a l'època, "*Catalunya*" sigui qualificada com a "*revista carneriana*" (46).

Pel que fa al finançament econòmic, en cap cas no s'esmenta directament que el mecenatge provingui de Jaume Figueras, però també en aquest terreny hi ha suficients

indicis com per confirmar-ho (47). Ja només per ser l'amo de la fàbrica de farines on, segons Vallès, es reuneix la redacció durant un temps (48). La revista, a més, ofereix diverses dades significatives: la propaganda permanent de la seva empresa; la importància que es concedeix al seu ex-libris (49); la duplicitat de càrrecs de juny de 1903 segons la qual es reserva per a algú -només pot ser ella la condició de director honorífic; la col·locació en segon lloc -després de Carner i abans que els altres companys- en la llista d'adherents a l'homenatge a Joan Maragall; i, sobretot, la inclusió com a redactor cara a la reestructuració de 1905. És un protagonisme excessiu si tenim en compte que mai no apareix cap article seu durant els dos anys i mig que dura la publicació. D'altra banda, és sabut que existia un pacte tàcit Figueras-Carner segons el qual un li feia propaganda del negoci i l'altre li finançava els projectes, tal i com succeeix a "Catalunya" (50).

A partir d'aquí les coincidències amb Carner en particular o amb el grup en general són nombroses. A part de les que es produeixen a la Congregació Mariana i a la Lliga Espiritual, les més importants són les dedicatòries de les dues primeres edicions d'Els fruits saborosos (51), el contacte mantingut més endavant a l'Ateneu Obrer del Districte Segon i la musicació per a piano d'alguna de les gloses de Llibre dels poetas (52).

El qualificatiu de "Catalunya" com a revista carneriana i el paper de Carner com a director gairebé exigeix que sigui ell qui aporti un major nombre de col·laboracions i que es comptabilitzin entre les més notables. Ja siguin articles de fons, escrits literaris o notes anòni-

mes en les seccions habituals. També és ell qui empra un major nombre de pseudònims (53). Sis de segurs: "Albert Aguiló", "Oscar J. Ephner", "Menandrus", "C", "Olagner Recó" i O.J.E. (54). El catàleg dels seus articles és el següent:

- * "Albert AGUILÓ", Théroigne de Méricourt, nº2 (30-I-1903), ps.49-52.
- * "C.", Teatre íntim: "Èdip rei", "Un casament per forsa", nº5 (15-III-1903), p.215.
- * J.CARNER, Literatura patricia, nº13 (15-VII-1903), ps.1-4.
- * "MENANDRUS", Ensaig d'una traducció noble de Molière, nº14 (30-VII-1903), p.74. Inclou la traducció d'un fragment de Les fourberies de Scapin del dramaturg francès.
- * "Albert AGUILÓ", En R. Simon y Brunet, el de la crossa, nº17 (15-IX-1903), ps.218-220.
- * Joseph CARNER, Benvingut sia el beat Ramon Llull entre nosaltres, nº24 (30-XII-1903), ps.556-560.
- * Joseph CARNER, Don Eustaquio, nº30 (juny 1904). Reproduït de "La Veu de Catalunya" (21-VII-1904), ps.104-106 (55).
- * Joseph CARNER, Discurs de gràcies, nº33-34 (setembre-octubre 1904), ps.154-155. Discurs pronunciat als Jocs Florals de Moià.
- * Joseph CARNER, L'incomparable Joseph Gassiot, nº35-36 (novembre-desembre 1904), ps.40-42.
- * Joseph CARNER, Converses de n'Olagner Recó: -nº37 (15-I-1905), ps.5-9.

- nº38 (30-I-1905), ps.5-8.
- nº39 (15-II-1905), ps.5-9.
- nº41 (15-III-1905), ps.5-8.
- nº43 (15-IV-1905), ps.5-8.

En les seves col.laboracions literàries cal distingir la poesia de la narrativa. Publica poemes o petits reculls poètics, des del número quatre fins al quarantais, sense cap interval que pugui semblar significatiu i sense pseudònims:

- * Quinta d'arrabal, nº4 (28-II-1903), ps. 165-167.
- * Himne, nº8 (30-IV-1903), p.348.
- * La sacra espectació dels patriarques, A la Mare de déu del Pi, nº9 (15-V-1903), ps. 418-421.
- * La cansó de l'Alzina y Melis, nº18 (30-IX-1903), p.286 (56).
- * A en Joan Rosselló, nº19 (15-X-1903), p.289.
- * Hi ha dematins..., Tornem a ciutat, nº28 (abril 1904), ps.32-33.
- * Stramps a llahor de la montanya de Montserrat, nº30 (juny 1904), ps.5-9.
- * La filla del Carmesí, nº30 (juny 1904), ps.86-91.
- * La poma escullida, nº33-34 (setembe-octubre 1904), p.21.
- * A una donzella, nº35-36 (novembre-desembre 1904), ps.6-8.
- * Sonet, ibid., p.57.
- * A la Mare de Déu dels Temps Moderns, ibid., p.115.
- * Goigs de la Mare de Déu de l'Esperansa,